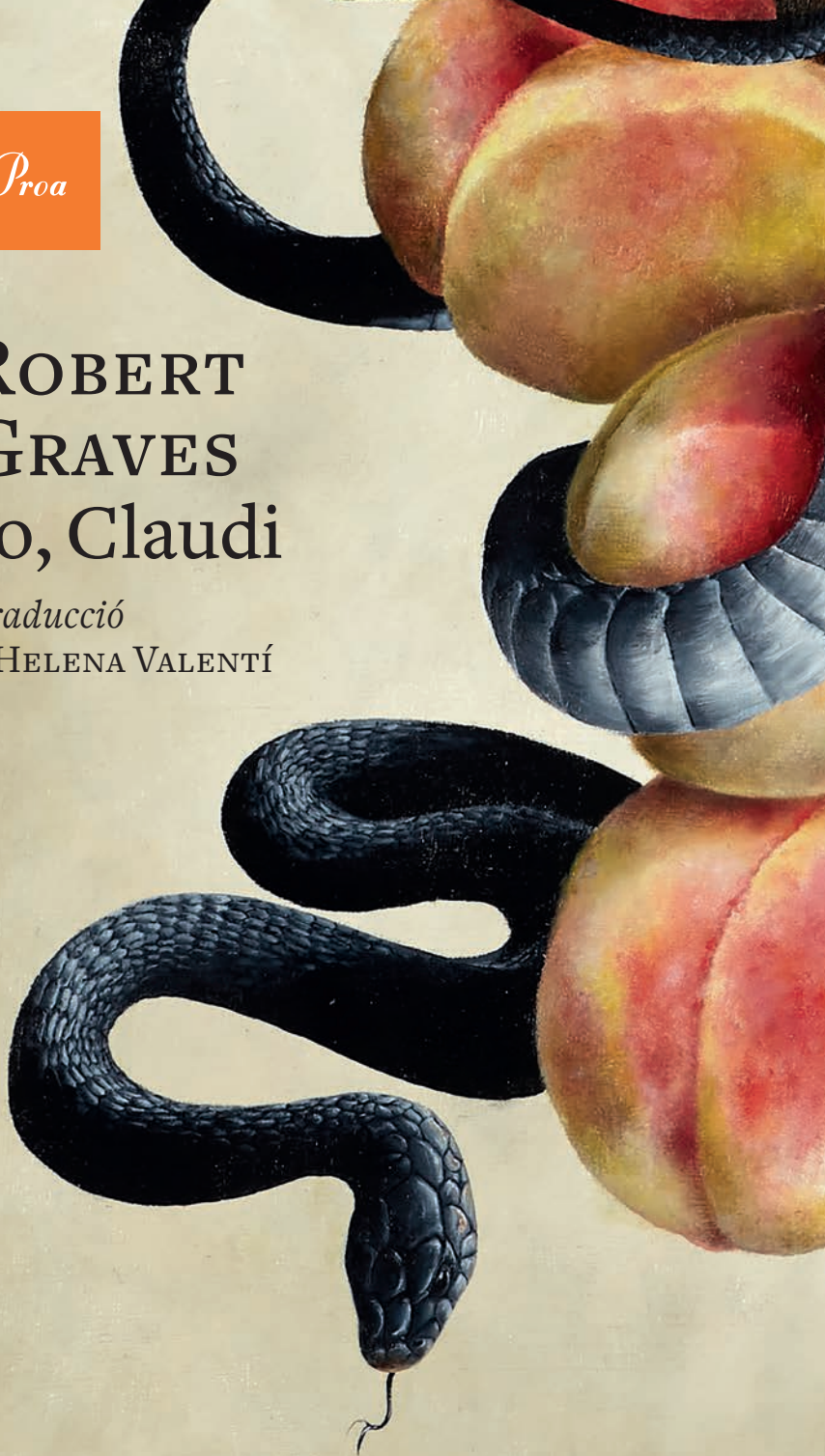

Proa

ROBERT GRAVES Jo, Claudi

Traducció
d'HELENA VALENTÍ

ROBERT GRAVES

JO, CLAUDI

A PARTIR DE L'AUTOBIOGRAFIA
DE TIBERI CLAUDI
EMPERADOR DELS ROMANS
NASCUT EL 10 AC
ASSASSINAT I DEÏFICAT EL 54 DC

Traducció d'Helena Valentí

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: maig del 2024

Títol original: *I, Claudius*

© The Trustees of the Robert Graves Copyright Trust

© de la traducció: Hereus d'Helena Valentí, 2024

Traducció revisada per Maria Biosca i Jordi Raventós.

© de l'arbre genealògic: Àlvar Salom, 2024

Els versos de l'*Odissea* d'Homer són citats
segons la versió catalana de Carles Riba

© Hereus de Carles Riba

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Proa

Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-19657-69-5

DIPÒSIT LEGAL: B. 9.045-2024

Composició: Grup62

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

I

Jo, Tiberi Claudi Drus Neró Germànic Daixonses Dallonse i Allò Altre (us estalvio, de moment, la llista completa dels meus títols), aquell que abans, i no fa gaire, amics, parents i associats coneixien com a «Claudi l'Idiota», «Aquell Claudi», «Claudi el Quec», «Clau-Clau-Claudi», o bé, en el millor dels casos, com al «Pobre Oncle Claudi», em dispo ara a escriure l'estranya història de la meva vida; començant per la primeríssima infantesa i continuant, any rere any, fins a arribar al fatídic punt en què, ara deu fer gairebé vuit anys, quan jo en tenia cinquanta-un, em vaig trobar sobtadament atrapat pel que jo anomeno «el daurat embolic», del qual, d'aleshores ençà, no he aconseguit desempallegar-me.

ANY 41 d. de C.

Aquest no és pas el meu primer llibre: de fet, la literatura, i en especial la literatura històrica —que de jove havia estudiat aquí, a Roma, amb els millors mestres de l'època— fou, fins que va arribar el canvi, la meva única professió i el meu sol interès durant més de trenta-cinc anys. Que no se sorprenguin, doncs, els lectors, del meu

estil destre: és, sí, Claudi en persona qui escriu el llibre, i no un simple secretari seu, ni cap d'aquests annalistes oficials, no, a qui els homes públics tenen el costum de dictar les seves memòries, tot esperant que l'elegància de l'estil supleixi l'exigüitat del contingut, i que l'adulació els assuaugi els vicis. En aquesta obra, ho juro per tots els déus, jo soc el meu propi secretari i el meu annalista oficial: escric amb la meua pròpia mà, què en trauria, doncs, de mi mateix adulant-me? Que tot sigui dit, però: aquesta no és pas la primera relació que faig de la meua vida. N'he escrita una altra, de vuit volums, com a contribució als arxius de la ciutat. Una cosa avorridota, en què no vaig posar gaire cura, i que només vaig escriure a petició del públic. Us seré franc: la veritat és que durant la composició de l'obra, ara fa dos anys, vaig anar molt atrafegat amb altres afers. Els primers quatre volums, vaig dictar-los, quasi totalment, a un secretari grec meu, amb l'ordre de no canviar res durant la redacció (excepte en els casos que ho demanés l'equilibri de les proposicions, o bé quan calia suprimir contradiccions o repeticions). Reconec, en canvi, que quasi tota la segona meitat de l'obra, i alguns capítols, si no més, de la primera, foren compostos per aquest individu, Polibi (segons jo mateix el vaig anomenar, quan era un nen esclau, en memòria del gran historiador), a partir del material proporcionat per mi. I ell va tenir tanta traça a afaçonar l'estil segons el meu que, de debò, quan hagué acabat, ningú no hauria estat capaç d'endevinar què era meu i què era seu.

El llibre era avorrit, ho torno a dir. No em podia per-

metre cap crítica de l'emperador August, besoncle meu per part de la mare, ni de la seva tercera i darrera esposa, Lívia Augusta, la qual em fou àvia, perquè tots dos havien estat deïficats oficialment i jo estava connectat, en qualitat de sacerdot, al seu culte; i encara que res no m'impedia de parlar malament dels dos indignes successors imperials d'August, vaig callar per decència. No hauria estat just exculpar Lívia, ni el mateix August, per la seva submissió desmesurada a dona tan fora de sèrie i —diguem-ho d'una vegada— tan abominable, i engegar les veritats sobre els altres dos, el record dels quals no era, com el d'ells, protegit per cap mena de respecte religiós.

Vaig permetre que el llibre resultés avorrit, limitant-me a fer constar els fets poc controvertits com, possem per cas, que en Tal s'havia casat amb la Tal, filla de Tal i Tal altre, amb un nombre determinat d'honors públics al seu haver, sense mencionar, però, les raons polítiques del matrimoni, ni el regateig de les famílies entre bastidors. O bé escrivia que en Daixonnes havia mort sobtadament en haver menjat un plat de figues africanes, sense esmentar el verí, ni qui s'havia beneficiat de la mort, a menys que els fets tinguessin el suport d'una sentència de les Corts Criminals. No vaig dir mentides, però tampoc no vaig dir la veritat en el sentit en què penso dir-la aquí. En consultar avui l'obra, a la biblioteca d'Apol·lo, al turó del Palatí, a fi de refrescar-me la memòria sobre certs detalls d'unes determinades dates, m'he adonat que topava amb passatges que hauria jurat que foren escrits o dictats per mi, per l'estil típicament

meu, i, això no obstant, no recordo ni haver-los escrit ni haver-los dictat. Suposant que fossin de Polibi, són una mostra meravellosa i molt hàbil de mimetisme (és clar que ell tingué a l'abast les meves altres històries i les pogué estudiar), ara bé, en el cas que fossin realment meves, la meva memòria està pitjor, fins i tot, del que diuen els meus enemics. Llegint això que acabo d'escriure, m'adono que més aviat desvetllaré sospites que no pas confiança, d'antuvi respecte a si soc o no l'autor únic de tot el que segueix, després pel que fa a la meva integritat com a historiador, i a l'últim, respecte a la meva capacitat de recordar els fets. Però ho deixaré tal qual; escric tal com raja, i al curs de la relació el lector anirà disposant-se, cada cop més, a creure que no amago res, cosa que dirà molt a favor meu.

Aquesta relació és confidencial. Qui són, doncs, em preguntareu, els meus confidents? Jo contesto: la posteritat. No vull pas dir els meus besnets, ni els meus rebesnets: parlo d'una posteritat extremament llunyana. No obstant això, jo espero que vosaltres, els meus eventuals lectors d'aquí a cent generacions o més, us sentiïu directament adreçats, com per un contemporani; com sovint m'han parlat Heròdot i Tucídides, morts fa molt temps. I per què precisament una posteritat tan llunyana? Us ho explicaré.

Vaig anar a Cumes, a la Campània, ara farà poc menys de divuit anys, i vaig visitar la Sibilla al seu cau de la roca del mont Gaurus. A Cumes sempre hi ha una Sibilla, perquè, quan en mor una, la succeeix la que li ha fet d'ajudanta i aprenenta; però no totes tenen la mateixa fama. N'hi ha hagut que, en tots els anys de servei, no

han fruit ni una sola vegada de la concessió del do profètic d'Apol·lo. D'altres profetitzen, i tant!, però més inspirades per Bacus que no pas per Apol·lo, vistos els disbarats embriagats que deixen anar, cosa que ha desprestigiât molt l'oracle. Abans de la successió de Deífob, la qual va consultar sovint August, i d'Amaltea, que encara viu i és d'allò més famosa, durant gairebé tres-cents anys hi havia hagut un seguit de sibilles ben desgraciades. La cova es troba darrere un temple tot bufó, grec, consagrat a Apol·lo i a Àrtemis: Cumes fou una colònia grega eòlica. Damunt el pòrtic hi ha un antic fris daurat atribuït a Dèdal, cosa absolutament i patentment absurda, perquè no deu tenir més de cinc-cents anys, i això comptant que els arribi a tenir, i Dèdal visqué fa, almenys, mil cent anys. Representa la història de Teseu i el Minotaure, que ell occí al laberint de Creta. Abans d'obtenir el permís de veure la Sibilla, vaig haver de sacrificar allí un bou i una ovella, a Apol·lo i a Àrtemis, respectivament. Feia el fred típic del mes de desembre. La cova era un lloc esfereïdor, una balma dins la roca sòlida; s'hi pujava per un terreny escarpat, tortuós, fosquíssim i infestat de ratpenats. Jo hi vaig anar disfressat, però la Sibilla em reconegué. Em va trair el quequeig, suposo. De nen havia quequejat molt, i, tot i que, amb ajut dels consells dels especialistes en oratòria, vaig anar lentament aprenent a controlar-ho quan havia de parlar en públic, encara ara, en converses privades i sense preparar, corro el risc d'ensopegar nerviosament amb la llengua, no tant com abans, cal dir-ho, però és el que em va passar a Cumes.

Vaig entrar a la cova interior, després d'haver pujat

a quatre grapes les escales, i vaig veure la Sibilla, més mico que dona, asseguda en una cadira ficada dins una gàbia penjada del sostre, vestida de vermell, amb els ulls fixos i irradiant vermell de l'únic raig de llum d'aquest color que queia de qui sap on. Somreia tota desdentegada. Jo ensumava mort. Però vaig reeixir a fer la salutació que m'havia preparat. Ella no em contestà. Vaig triar una mica a adonar-me que allò era el cos momificat de Deífob, la Sibilla anterior, que feia poc que havia mort, als seus cent deu anys; li havien recobert les parpelles amb boletes de vidre argentat per la part posterior, per fer-les brillar. La Sibilla regnant ha d'haver viscut amb la seva antecessora. En fi, davant Deífob hi devia restar uns minuts, tremolant i fent ganyotes propiciatòries, minuts que, a mi, em semblaren tota una vida. A l'últim va sortir la Sibilla viva, que es deia Amaltea, i era una dona força jove. S'apagà el raig de llum vermella, cosa que feu que desaparegués Deífob —algú, probablement l'aprenenta actual, havia tapat el minúscul finestró de vidre vermell—, i va caure un raig diferent, blanc, que il·luminà Amaltea, asseguda en un tro d'ivori, entre les ombres del fons. Gastava un bell rostre de boja, amb el front alt, i estava immòbil com ho havia estat Deífob. Però tenia els ulls clucs. A mi em tremolaren els genolls, i em va agafar un quequeig totalment incontrolable.

—Oh, Sib... Sib... Sib... Sib... Sib... Sib... —vaig començar a dir.

Ella obrí els ulls, arrufà les celles i tot seguit m'imità:

—Oh, Clau... Clau... Clau...

Cosa que m'averگویí força i em feu recordar què havia anat a demanar. Vaig dir amb un gran esforç:

—Oh, Sibilla, he vingut a preguntar-te sobre el fat de Roma i el meu.

Lentament, el seu rostre començà a canviar, el poder profètic l'anà envaint mentre ella es debatia i panteixava, pels passadissos se sentiren un cruixit i cops de portes, unes ales em fregaren la cara, s'apagà el llum i aleshores ella engegà uns versos en grec i en la veu del déu:

A ella la Pesta Púnica fa gemegar
i els fils de la bossa l'escanyen.
Abans de refer-se, ha d'empitjorar.

Dins la boca viva tàvecs criarà
i cucs s'abocaran dels seus ulls.
La data en què mori ningú no assenyalarà.

Tot seguit va aixecar els braços per sobre del seu cap i va prosseguir:

Deu anys, cinquanta dies i tres,
Clau- Clau- Clau gaudirà
d'un regal que tots cobegen i ell no.

En servil companyia
el quequeig fa trontollar
i li penja un fil de saliva.

Però un cop mut i fora del món
al cap de nou-cents anys o més,
Clau- Clau- Claudi serà entès de tothom.

El déu va esclafir una gran rialla per la seva boca, un so encantador i terrible: «ho, ho, ho!». Jo vaig fer una reverència, vaig girar cua i vaig marxar tomballejant, vaig anar de morros escales avall als primers esglaons trencats, em vaig fer tota mena de talls al front i als genolls, i vaig sortir no sé com, encaçat per les esfereïdores rialles.

A hores d'ara, amb la pràctica que tinc d'endevinator, d'historiador professional i de sacerdot que ha tingut oportunitats d'estudiar els llibres sibillins, tal com els va fer ordenar August, ja puc interpretar els versos amb una certa confiança. Amb la Pesta Púnica la Sibilla es refereix molt clarament a la destrucció de Cartago per nosaltres, els romans. Fa molt de temps que en patim les conseqüències en forma d'una maledicció divina. Nosaltres havíem jurat amistat i protecció a Cartago, en nom dels nostres déus principals, Apollo inclòs, i, en acabat, gelosos de la rapidesa amb què es refeia dels desastres de la Segona Guerra Púnica, la vam fer caure a la trampa de la Tercera i la vam arrasar totalment, ens vam acarnissar amb els seus habitants i vam sembrar sal als seus camps. «Els fils de la bossa» són els principals instruments de la maledicció: d'ençà que destruí el seu principal rival comercial, i que és senyora i mestressa de la Mediterrània, Roma ha estat escanyada per un delit de diners. Amb l'abundància vingueren la peresa, la

cobdícia, la crueltat, la deshonestedat, la covardia, l'efeminament, i tota mena de vicis molt poc romans. Què és el do cobejat per tots menys per mi —i si realment va venir deu anys i cinquanta-tres dies després— ho llegireu al seu moment. Els versos sobre Claudi parlant de manera entenedora m'intrigaren durant molt temps, però ara ja no. Em sembla que són el manament de fer aquest llibre. Quan l'hagi acabat d'escriure, li donaré un bany d'un líquid preservatiu, el ficaré dins un cofre de plom i l'enterraré ben enterrat en algun indret, perquè la posteritat el desenterri i el llegeixi. Si la meua interpretació és correcta, el trobaran d'aquí a mil nou-cents anys. I aleshores, quan els altres escriptors d'avui dia, autors d'obres que hagin sobreviscut, faran l'efecte de parlar de forma embarbussada i quequejant, perquè escrigueren solament pensant en el seu temps, i amb por, la meua relació, en canvi, s'expressarà amb veu clara i plena de gosadia. Pensant-hi bé, no em preocuparé de ficar-la en cap cofre. No la desaré enlloc. La meua experiència d'historiador m'ha ensenyat que sobreviuen més obres per atzar que no pas intencionadament. Apollo ho ha profetitzat, doncs que tingui ell cura del manuscrit. Com veieu, faig l'esforç d'escriure'l en grec, perquè, al meu parer, el grec serà sempre la llengua literària més important del món, i si, tal com ha dit la Sibilla, Roma es podreix, no es podrà també el seu idioma? A més, el grec és la llengua personal d'Apollo.

M'hi miraré molt amb les dates (que, com ja heu vist, poso al marge) i també amb els noms propis. De la composició de les meves històries d'Etrúria i de Cartago,

em dol de recordar la pila d'hores enutjoses que vaig passar tractant d'esbrinar què i què no havia succeït en un any determinat, i si un individu anomenat Daixonses era de debò en Daixonses o si no era el seu fill, el seu net, el seu besnet o bé un que no hi tenia res a veure. La meva intenció és estalviar aquest enuig als meus successors. Així doncs, per exemple, els diversos personatges de la història que s'anomenen Drus —el meu pare, jo, un fill meu, el meu cosí germà, el meu nebot— sortiran sempre amb el distintiu que calgui. És a dir, posem per cas que faig esment del meu tutor, Marc Porti Cató: cal que deixi ben clar que no es tracta de Marc Porti Cató el Censor, l'instigador de la Tercera Guerra Púnica, ni del fill seu del mateix nom, el conegut jurista; ni del seu net, el cònsol que es deia igual, ni del seu besnet, l'enemic de Juli Cèsar, anomenat també així; ni tampoc del seu rebesnet, occit a la batalla de Filipos; sinó d'un rebesbesnet absolutament vulgar, el qual, tot i que s'anomenava així, no aconseguí mai cap dignitat pública, ni se la mereixé. August el feu tutor meu, i després d'altres minyons de la noblesa romana i de fills de reis estrangers, perquè si pel nom tenia dret a una posició de les més altes, el seu capteniment sever, estúpid i pedant no el feia mereixedor de res millor que del càrrec de mestre d'escola primària.

A fi de concretar l'època a què pertanyen aquests esdeveniments, el millor serà, penso, que digui que vaig

ANY 10
a. de C.

néixer l'any 774 després de la fundació de Roma per Ròmul, el 767 després de la Primera Olimpíada, quan ja feia vint anys que regnava l'emperador August,

el nom del qual no crec que desaparegui ni al cap de mil nou-cents anys d'història.

Abans de tancar aquest capítol introductori, cal que afegeixi unes coses més sobre la Sibilla i les seves profecies. Ja he dit que, a Cumes, quan mor una sibilla, la succeeix una altra, però que n'hi ha hagut de més i de menys famoses. N'hi hagué una que ho fou molt, Demòfila, la que Eneas va consultar abans de baixar a l'infern. I més tard hi hagué Heròfila, la que se n'anà a veure el rei Tarquini per oferir-li un recull de profecies a un preu més alt del que ell estava disposat a pagar. En refusar el rei, conta la història, ella en cremà una part i li oferí la resta al mateix preu, i ell tornà a dir que no. Aleshores ella va cremar una part més i li va oferir el que quedava, pel mateix preu que abans, que ell, picat per la curiositat, va acabar pagant. Els oracles d'Heròfila són de dues menes, o bé profecies d'advertència o d'esperança en el futur, o bé consells sobre com fer els sacrificis propiciatoris adients en cas de determinats portents. A aquests s'hi afegiren, amb el temps, tots els oracles dignes d'atenció i ben testificats, pronunciats a particulars. De manera que, quan Roma se sent amenaçada per estranys portents o calamitats, el Senat mana que consultin els llibres els sacerdots que en tenen cura, i sempre hi troben un remei. Els llibres han estat dos cops destruïts parcialment pel foc, i els sacerdots encarregats els han restaurats combinant-ne els records. Sembla que en molts casos les profecies són extremament defectuoses: vet aquí per què August va emprendre la tasca d'establir-ne un text autoritzat, i va rebutjar les interpola-

cions òbviamment no inspirades, o les reconstruccions. Va examinar, a més, i destruï, les colleccions no autoritzades de profecies sibil·lines en mans de particulars, i tots els altres llibres de prediccions públiques que aconseguí trobar, més de dos mil exemplars. Els llibres sibil·lins revisats, els tancà dins l'armari de sota el pedestal de l'estàtua d'Apol·lo que hi ha al temple que ell feu construir al déu, prop del seu palau, al turó del Palatí. Poc temps després de la seva mort, m'arribà a les mans un exemplar únic de la seva biblioteca particular. Es titulava *Curiositats Sibil·lines: que són les profecies incorporades al text originalment autoritzat que foren rebutjades pels sacerdots d'Apol·lo per espúries*. Els versos estaven copiats amb la bonica lletra d'August, i amb les faltes d'ortografia que havia comès d'antuvi per ignorància, i que després continuà fent amb orgull. Era obvi que la Sibilla, en èxtasi o no, no havia pronunciat mai versos similars, que havien estat escrits per persones irresponsables amb delit de glorificar-se a elles mateixes o a les seves cases, o bé de maleir les dels rivals amb la pretensió d'atribuir a la divinitat els mals que elles els predeïen. Vaig fixar-me que la família dels Claudi havia participat força activament en aquelles falsificacions. No obstant això, vaig trobar un parell de passatges en una llengua que palesava que es tractava de peces respectablement arcaïques i d'inspiració versemblantment divina, però d'un contingut senzill i alarmant, i, pel que es veu, August va decidir —la seva paraula era llei entre els sacerdots d'Apol·lo— que més valia no admetre-les al text oficial. El llibret, ja no el

tinc. Però recordo de memòria, gairebé mot per mot, les més memorables i amb més caire de ser genuïnes, anotades en el grec original i (com la majoria de les més antigues del text oficial) en tosca traducció llatina. Deien el següent:

Cent anys de la Maledicció Púnica
Roma serà esclava d'un home pilós.
D'un home pilós escàs de cabells.
Tota dona d'home i tot home de dona.
El corser que munta tindrà peus en comptes de potes.
Morirà a mans del seu fill, fill no,
no pas al camp de batalla.

El següent pilós que esclavitzarà Roma
serà fill, fill no, de l'anterior pilós.
Tindrà pèl en abundant cabellera.
Omplirà Roma de marbre en comptes d'argila
i l'encadenarà amb grillons invisibles.
I ell morirà a mans de la seva esposa, esposa no,
en profit del seu fill, fill no.

El tercer pilós que esclavitzarà l'Estat
serà el fill, fill no, de l'anterior pilós.
Fet de llot barrejat amb sang.
Un home pilós escàs de cabells.
A Roma donarà victòries i desfetes
i ell morirà en profit del seu fill, fill no.
Per coixí tindrà l'espasa.

El quart pilós que esclavitzarà l'Estat
serà el fill, fill no, de l'anterior pilós.
Un home pilós escàs de cabells.
Donarà a Roma verins i blasfèmies
i morirà d'una guitza del seu vell cavall
que el portava com un infant.

El cinquè pilós que esclavitzarà l'Estat
esclavitzarà l'Estat a desgrat d'ell.
Serà un idiota menyspreat de tothom.
De pèl tindrà una abundant cabellera
i a Roma donarà vi i pa d'hivern.
I morirà a mans de la seva esposa, esposa no,
en profit del seu fill, fill no.

El sisè pilós que esclavitzarà l'Estat
serà el fill, fill no, de l'anterior pilós.
A Roma donarà bergants, por i foc.
Tindrà les mans roges de sang d'un dels seus pares.
No serà succeït per un setè pilós.
I brollarà sang de la seva tomba.

August degué comprendre clarament que el primer dels pilosos, és a dir, dels Cèsars (Cèsar significa cap de cabells), fou el seu besoncle Juli, el qual va adoptar-lo. Juli era calb i famós per les seves disbauxes amb ambdós sexes, i el seu cavall de guerra, segons que consta públicament, era un monstre amb peus en comptes de peülles. Juli se'n sortí amb vida de nombroses i dures batalles, i acabà essent assassinat, al Senat, per Brutus. I Brutus,

encara que fill reconegut d'un altre, era, deien, fill natural de Juli. «Tu, fill meu!», va dir Juli en apropar-se-li Brutus amb un punyal. De la Maledicció Púnica ja he escrit. August es degué reconèixer com el segon dels Cèsars. És veritat que, a la darrerria de la seva vida, acostumava a vanar-se en contemplar els temples i edificis públics que havia reedificat esplèndidament, convençut, a més, que l'obra de la seva vida havia estat reforçar i glori-ficar l'imperi, haver trobat una Roma feta de fang i haver-la refet en marbre. No obstant això, jo m'imagino que respecte a l'assumpte de la seva mort, la profecia li degué semblar o bé inintel·ligible o bé no digna de crèdit: de tota manera, per una mena d'escrúpol que no conec, no la va fer estripar. Qui són els pilosos tercer, quart i cinquè es veurà en aquesta relació amb tota claredat; i jo hauria de ser realment un idiota si, vista la quantitat de detalls fins a l'hora present, no reconec el pilós sisè; content, en nom de Roma, de saber que no hi haurà un setè pilós per succeir-lo.